

Adam Perłakowski

Uniwersytet Jagielloński
w Krakowie
Instytut Historii

ORCID 0000-0003-2514-7757

**Zjazd proszowicki w marcu
1733 r. Przyczynek do dziejów
bezkrólewia po śmierci
Augusta II Wettyna
w województwie krakowskim****Słowa kluczowe:** sejmik proszowicki, bezkrólewie 1733 roku, relacja

Śmierć Augusta II Wettyna, która nastąpiła 1 lutego 1733 r., zapoczątkowała okres przedostatniego w dziejach Rzeczypospolitej bezkrólewia i drogę do starań o polską koronę. Zmarły władca przez ponad dekadę nie ustawał, aby doprowadzić do sytuacji, w której, oczywiście nieformalnie, jego jedyny syn z prawowitego łoża, Fryderyk August II Wettyn, miałby zapewnioną sukcesję tronu polsko-litewskiego. Rzeczpospolita nie była jednak monarchią dziedziczną, a August II oraz jego otoczenie musieli się liczyć z tym, że po zgonie Wettyna rozpocznie się zażarty bój o polską koronę. W mroźne lutowe dni nikt jednak nie mógł przypuszczać, że państwu polsko-litewskiemu przyjdzie zmagać się nie tylko z napięciami wewnętrznymi, ale także ze zbrojną interwencją rosyjską, która zadecydowała o objęciu tronu przez Augusta III Wettyna. Formalnie stało się to faktem niecały rok później, kiedy w styczniu 1734 r. w katedrze wawelskiej Wettyn przywdział na skroń królewską koronę. Jednak uspokojenie sytuacji wewnętrznej w kraju i pogodzenie się z antywettyńską opozycją nastąpiło dopiero podczas sejmu pacyfikacyjnego w Warszawie w 1736 r.

Bezkrólewie po śmierci Augusta II było pierwszym, podczas którego w sposób bezceremonialny ościenne państwo (Rosja) zdecydowało o narzuceniu popieranego przez siebie kandydata. Nie ma bowiem wątpliwości, że na polach elekcyjnych 12 września 1733 r. na Woli zwyciężył kandydat rodzimy – „Piast”, czyli Stanisław Leszczyński. Niewielka część szlachty popierającej kandydaturę saską

udała się do wsi Kamień w pobliżu Pragi i tam 5 października obwołała władcą Fryderyka Augusta II Wettyna, który to wybór potwierdził biskup poznański Stanisław Hozjusz. Elekcja w Rzeczypospolitej została „rozdwojona”, a wkrótce potem prawie sześćdziesiątytysięczny korpus rosyjski dowodzony przez feldmarszałków Piotra Lascy’ego i Burkharda Christoph von Münnicha wkroczył od wschodu w granice Rzeczypospolitej.

Przebieg najważniejszych wydarzeń z okresu interregnum 1733–1734/1736 jest na ogół dobrze znany, choć w polskiej (i nie tylko) literaturze przedmiotu nadal dotkliwie odczuwalny jest brak ujęcia syntetycznego opartego na możliwie szerokiej kwerendzie źródłowej. Bezkrólewie po zgonie Augusta II, określane w europejskiej historiografii mianem polskiej wojny sukcesyjnej, opisywane było w dziełach naukowych już od XIX w., zarówno w tych traktujących o wielkiej polityce europejskiej, dyplomacji, jak i tych, które skupiały się na wydarzeniach o charakterze lokalnym¹.

Właśnie bezkrólewie i jego „wymiar lokalny” jest niezwykle interesującym problemem. Stanowisko szlachty poszczególnych województw, ziem i powiatów Rzeczypospolitej polsko-litewskiej było jednym z ważniejszych, choć przecież nie najważniejszym, czynnikami, który zadecydował o wyniku wyścigu do polskiego tronu. Stopniowo obraz ten jest przez historyków odkrywany, choć nie ma co ukrywać, że o wydarzeniach z pierwszego okresu bezkrólewia na poziomie życia politycznego szlachty w województwach, szczególnie do sejmu konwokacyjnego, wiemy nadal niewiele. W ostatnich latach temat ten poruszali m.in. Adam Lisek²,

¹ Biorąc pod uwagę dość dużą liczbę pozycji bibliograficznych, świadomie rezygnuję z omawiania stanu badań nad bezkrólewem lat 1733–1734/1736, zdając sobie sprawę, że jest to temat na odrębne i bardzo obszerne studium historiograficzne.

² W 2014 r. autor ten opublikował monografię pt. *Obóz stanisławowski w województwie ruskim w okresie bezkrólewia i wojny o tron polski w latach 1733–1736*, Kraków 2014, zob. też inne pozycje: idem, *Obóz stanisławowski w województwie ruskim w okresie bezkrólewia 1733 i w pierwszych miesiącach wojny o tron polski*, „Rocznik Przemyski. Historia” (dalej: RP Historia) 36, 2000, 4, s. 3–15; idem, *Uwagi w sprawie orientacji politycznej szlachty ziemi chełmskiej w latach (1733–1736)*, RP Historia 39, 2003, 4, s. 65–75; idem, *Postawa Radziwiłłów w okresie przedostatniego bezkrólewia i w pierwszych latach wojny domowej (1733–1734)*, w: *Radziwiłłowie. Obrazy literackie, biografie, świadectwa historyczne*, red. K. Stępnik, Lublin 2003, s. 357–370; idem, *Rola Kamieńca Podolskiego dla obozu stanisławowskiego w województwie podolskim w latach 1733–1736*, RP Historia 41, 2005, 4, s. 3–31; idem, *Obóz stanisławowski na Litwie w okresie wojny o tron polski do zawiązania konfederacji generalnej wileńskiej (1733–1734)*, SH 50, 2007, 2, s. 127–141; idem, *Działalność polityczna wojewody podlaskiego Michała Józefa Sapiehy i innych przedstawicieli tego Domu w okresie powtórnej elekcji Stanisława Leszczyńskiego w 1733 roku*, w: *Sapiehowie Kodnia i Krasiczyna*, red. K. Stępnik, Lublin 2007, s. 413–428; idem, *Wokół postawy szlachty województwa ruskiego*

Grzegorz Glabisz³, Monika Jusupović⁴ czy Tomasz Kościański⁵, jednak, o czym już wspomniałem, opracowanie pełnej syntezy czasów bezkrólewia i wojny o tron polski w latach 1733–1736 jest w mojej ocenie jednym z najważniejszych postulatów badawczych odnoszących się do epoki saskiej w Polsce.

Analizując wydarzenia, których genezę stanowił zgon Augusta II, nie możemy zapominać, iż w lata trzydzieste XVIII stulecia społeczeństwo szlacheckie weszło bardzo głęboko podzielone, w zdecydowanej większości pragnąc zmiany dynastii na tronie. Sejm walny znajdował się w stanie niemal kompletnego paraliżu z powodu zrywania kolejnych zgromadzeń (w 1729, 1730 i 1732) z inspiracji francuskiej bądź cesarskiej. Odzywały na nowo podziały sięgające swą genezą

na sejmikach przedsejmowych, relacyjnych i sejmach okresu bezkrólewia oraz w okresie wojny domowej w latach 1733–1736, w: *Nad społeczeństwem staropolskim*, t. 1: *Kultura – instytucje – gospodarka w XVI–XVIII stuleciu*, red. K. Łopatecki, W. Walczak, Białystok 2007, s. 107–122; idem, *Stanowisko szlachty województwa wołyńskiego wobec wydarzeń w Rzeczypospolitej w latach 1733–1736*, RP Historia 45, 2009, 4, s. 3–27; idem, *Postawy polityczne szlachty belskiej w okresie 1733–1736*, w: *Urzędy państwowe, organy, samorządowe i kościelne oraz ich kancelarie na polsko-ruskim pograniczu kulturowym i etnicznym w okresie od XV do XIX wieku. Materiały polsko-ukraińskiej konferencji naukowej w Okunince koło Włodawy 10–12 września 2007 roku*, red. H. Gmiterek, J. Łosowski, Kraków 2010, s. 171–195; idem, *Aktywność obozu stanisławowskiego w województwie sandomierskim w latach 1733–1736*, w: *Od Lwówka Śląskiego do Lwowa. Studia i materiały z dziejów południowej Polski*, red. Z. Budzyński, Rzeszów 2012, s. 276–297; idem, *W obronie świętej wiary katolickiej, wolności i praw Rzeczypospolitej. Obóz stanisławowski w województwie podlaskim w okresie wojny o tron polski (1733–1736)*, w: *Między obowiązkami, przywilejami a prawem Rzeczypospolitej XVI–XVIII wieku. Społeczeństwo w obronie państwa polsko-litewskiego*, red. A. Kalinowska, A. Perłakowski, D. Rolnik, F. Wolański, Warszawa 2018, s. 415–446, „Zamek Królewski w Warszawie–Muzeum. Studia i Materiały VII”; idem, *Postulaty polityczne szlachty województwa mazowieckiego na sejmikach poselskich przed konwokacją 1733 roku*, „Wieki Stare i Nowe” (dalej: WSiN) 14, 2019, s. 143–161; idem, *Mazowieckie sejmiki lipcowe w 1733 roku wobec kandydatury Piasta na tron polski*, WSiN 15(20), 2020, s. 61–77; idem, *Kilka uwag o postawie stronników Stanisława Leszczyńskiego w województwie lubelskim na sejmikach i sejmikach okresu bezkrólewia i wojny o tron polski 1733–1734*, WSiN 16(21), 2021, s. 106–123.

³ G. Glabisz, *Województwa poznańskie i kaliskie w bezkrólewiu 1733 r.*, w: *W podróży przez wiek osiemnasty. Studia i szkice z epoki nowożytnej*, red. A. Perłakowski, M. Wyszomirska, M. Zwierzykowski, Kraków 2015, s. 51–71; idem, *Konfederacja partykularna województwa poznańskiego i kaliskiego przy majestacie Stanisława Leszczyńskiego w latach 1733–1735*, „Klio. Czasopismo poświęcone dziejom Polski i powszechnym” (dalej: Klio) 37(2), 2016, s. 61–85.

⁴ M. Jusupović, *Instrukcje kowieńskie z lat 1733–1795 jako głos szlachty w sprawach powiatowych*, Klio 50(3), 2019, s. 35–58.

⁵ T. Kościański, *Marszałkowie sejmiku województw poznańskiego i kaliskiego w latach 1733–1763. Próba charakterystyki*, WSiN 12(17), 2017, s. 41–69.

czasów Wielkiej Wojny Północnej (1700–1721), a wśród „braci szlacheckiej” coraz silniej wznagała się miłość do „Piasta”. Ponadto Stanisław Leszczyński nie pogodził się z utratą polskiej korony i był gotów raz jeszcze włączyć się w wyścig do tronu Rzeczypospolitej⁶.

Problem ten jest jeszcze bardziej aktualny w odniesieniu do województw uważanych za najważniejsze w strukturze polityczno-administracyjnej Rzeczypospolitej, czyli tzw. województw górnych. Takim na pewno było województwo krakowskie, a z opinią tego sejmiku oraz innych zgromadzeń w Koronie, tj. województw poznańskiego czy sandomierskiego, liczyła się przecież sejmikująca szlachta innych ziem.

Co ważne w kontekście źródła, które stało się podstawą niniejszego tekstu, edycje akt sejmikowych krakowskich kończą się na okresie tuż po śmierci Jana III Sobieskiego w 1696 r. Znakomici wydawcy źródeł Stanisław Kutrzeba⁷ i Adam Przyboś⁸ jeszcze przed II wojną światową zainaugurowali wydawanie materiałów, które pozostawił po sobie sejmik proszowicki. Niestety, ostatni, piąty tom akt sejmikowych krakowskich ukazał się w 1984 r. i odtąd, jak ostatnio zauważył Leszek A. Wierzbicki, „nie znalazł się kolejny historyk krakowski, a jest ich przecież wielu, który podjąłby się kontynuowania serii wydawniczej prowadzonej przez Kutrzebę i Przybosia”⁹. Nie sposób odmówić racji temu postulatowi badawczemu i należy mieć nadzieję, iż być może już w nieodległym czasie znajdzie się grupa naukowców, którzy podejmą się realizacji tego, jakże ambitnego i potrzebnego, zadania.

Podobne uwagi można zastosować do literatury przedmiotu. Ta dotycząca samorządu szlacheckiego w epoce saskiej w odniesieniu do sejmiku proszowickiego jest więcej niż skromna. Autorem całościowej monografii tego zgromadzenia w czasach saskich jest Kazimierz Przyboś¹⁰. Swoją pracę, będącą podstawą postę-

⁶ W zasadzie jedyną pracą, która mogłaby pretendować – choć z wieloma zastrzeżeniami – do miana syntezy schyłkowego okresu rządów Augusta II jest ta autorstwa Jacka Kurka, zob. idem, *U schyłku panowania Augusta II Sasa*, Katowice 2003.

⁷ *Akta sejmikowe województwa krakowskiego* (dalej: ASWK), t. 1, 1572–1620, wyd. S. Kutrzeba, Kraków 1932.

⁸ ASWK, t. 2, 1621–1660, wyd. A. Przyboś, Kraków 1953–1955; ASWK, t. 3, 1661–1673, wyd. A. Przyboś, Wrocław 1959; ASWK, t. 4, 1674–1680, wyd. A. Przyboś, Wrocław 1963; ASWK, t. 5, 1681–1696, wyd. A. Przyboś, Wrocław 1984.

⁹ L.A. Wierzbicki, *Edycje akt sejmikowych ziem i województw prowincji małopolskiej*, „Miscellanea Historico-Iuridica” (dalej: MHI) 21, 2022, 1, s. 370. Szerzej o dorobku edytorским akt sejmikowych w polskiej historiografii do roku 2015 zob. K. Łopatecki, *Edycje źródłowe akt sejmikowych. Przeszłość – terażniejszość – przyszłość*, MHI 14, 2015, 2, s. 9–43.

¹⁰ K. Przyboś, *Sejmik województwa krakowskiego w czasach saskich (1697–1763)*, Kraków 1981, „Uniwersytet Jagielloński. Rozprawy Habilitacyjne Nr 56”.

powania habilitacyjnego, opublikował w listopadzie 1981 r. Pozycja ta jest do dziś podstawową publikacją odnoszącą się do tego tematu. Myślę, że truizmem będzie w tym miejscu stwierdzenie, iż sejmik ten pilnie „domaga się” nowej monografii. Poza K. Przybosiem zaledwie kilku badaczy podejmowało temat funkcjonowania samorządu szlacheckiego województwa krakowskiego, m.in. Adam Lityński¹¹, Wojciech Kriegseisen¹², Adam Perlakowski¹³ czy kilkanaście lat temu, w niepublikowanej rozprawie doktorskiej Piotr Wierzbicki¹⁴. Natomiast jedynym tekstem *stricto* odnoszącym się do opisywanych w relacji wydarzeń oraz o okolicznościach im towarzyszących jest ten autorstwa toruńskiego historyka Jerzego Dygdały¹⁵.

Dokument, który stał się przedmiotem edycji, przechowywany jest obecnie w Archiwum Głównym Akt Dawnych w Warszawie, w tzw. „Zbiorze Anny z Potockich Ksawerowej Branickiej”. Zarówno sam zespół archiwalny, jak i jego historia są niezwykle interesujące. Za jego twórczynię uznaje się Annę z Potockich Branicką (1863–1953), właścicielkę Wilanowa, gdzie znajdowały się akta dotyczące obu linii rodu Branickich, zarówno herbu Gryf, jak i Korczak¹⁶. Anna była córką Adama Józefa Potockiego (1822–1872), właściciela rozległych majątków w Małopolsce (m.in. Krzeszowic), wybitnego polityka konserwatywnego Galicji i Lodomerii, działacza społecznego, posła do sejmu galicyjskiego oraz austriackiej Rady Państwa. Wyszła za mąż za Ksawerego Władysława Aleksandra Konstantego Andrzeja Leona Branickiego (1864–1926), młodszego od niej o rok przyrodnika, wielkiego mecenasa nauki, jednego z inicjatorów powstania Działu Zoologicznego Narodowego Muzeum Przyrodniczego.

¹¹ A. Lityński, *Małopolskie sądy skarbowe do roku 1717*, CPH 34, 1972, s. 107–124; idem, *Szlachecki samorząd gospodarczy w Małopolsce 1606–1717*, Katowice 1974, „Prace Naukowe Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach, Nr 53”.

¹² W. Kriegseisen, *Samorząd szlachecki w Małopolsce w latach 1669–1717*, Warszawa 1989.

¹³ A. Perlakowski, *Sejmik województwa krakowskiego wobec problemów eksploatacji i handlu solą w czasach Augusta II (1697–1733)*, w: *Po Unii – sejmiki szlacheckie w Rzeczypospolitej XVI–XVIII wieku*, red. H. Lulewicz, M. Wagner, Siedlce 2013, s. 263–276.

¹⁴ P. Wierzbicki, *Szlachta województwa krakowskiego w dobie wojny północnej (1700–1721)* t. 1–2, aneks, cz. I–II, praca doktorska napisana na Wydziale Humanistycznym Akademii Pedagogicznej im. KEN w Krakowie pod kierunkiem prof. dr hab. F. Leśniaka, Kraków 2006.

¹⁵ J. Dygdała, *Konfederacja krakowska Teodora Lubomirskiego z początków bezkrólewia 1733 roku a polityka Austrii wobec Rzeczypospolitej*, w: *Trudne stulecia. Studia z dziejów XVII i XVIII wieku ofiarowane Profesorowi Jerzemu Michalskiemu w siedemdziesiątą rocznicę urodzin*, red. Ł. Kądziela, W. Kriegseisen, Z. Zielińska, Warszawa 1994, s. 46–54.

¹⁶ Szerzej o tym zespole zob. T. Zielińska, *Archiwalia dwóch rodów Branickich – herbu Gryf i herbu Korczak*, „Miscellanea Historico-Archivistica” 9, 1998, s. 38–39.

Edytowane źródło jest relacją z przebiegu zalimitowanego sejmiku szlachty województwa krakowskiego, zwołanego do Proszowic w marcu 1733 r. Głównym „bohaterem” relacji jest wojewoda krakowski Teodor Konstanty Lubomirski (1683–1745), człowiek, jak słusznie zauważył J. Dygdała, o bardzo wielkich i niezaspokojonych aspiracjach politycznych, których fundamentem było niezachwiane przekonanie magnata o konieczności wysunięcia swojej kandydatury na króla Rzeczypospolitej i dążenie do uzyskania w tej sprawie wsparcia Cesarstwa reprezentowanego w Polsce przez wytrawnego dyplomata Heinricha von Wilczka. Zresztą jeszcze za życia Augusta II T.K. Lubomirski utrzymywał bliskie kontakty z dworem wiedeńskim¹⁷. Tym też można tłumaczyć pozorne popieranie kandydatury „Piasta” przez Lubomirskiego, choć pod pojęciem „Piast” rozumiał on wyłącznie siebie. Trzeba jednak zaznaczyć, że T.K. Lubomirski nie cieszył się zbyt dużym poważaniem wśród krakowskiej szlachty, na co z pewnością miało wpływ jego zachowanie w czasie wielkiej wojny północnej, podczas której dał się we znaki lokalnej szlachcie (zdzierstwa i gwałty), ponadto jego związek małżeński z mieszczańką krakowską Elżbietą Christiczową z Culler-Cummingów stał się powodem dość długiego bojkotu towarzyskiego T.K. Lubomirskiego¹⁸.

Przed zjazdem proszowickim 23 lutego 1733 r. w kościele franciszkanów w Krakowie została zawiązana z inicjatywy Lubomirskiego konfederacja, kolejny po sądeckim z 19 lutego związek szlachty województwa krakowskiego. Lubomirski, czując „powiew historii” i, jego zdaniem, realną szansę na polską koronę, wezwał do wyboru „króla Polaka”, zachowania przyjaźni z państwami ościennymi i zatrzymania wojsk Rzeczypospolitej na leżach zimowych. To ostatnie wezwanie skierowane było do prymasa Teodora Potockiego oraz regimentarza generalnego Stanisława Poniatowskiego.

Akcja Lubomirskiego wywołała niechęć ze strony T. Potockiego, który, będąc zagorzałym zwolennikiem Stanisława Leszczyńskiego, obawiał się, że kroki wojewody krakowskiego spowodują rozdźwięk wśród miejscowej szlachty. Poza tym podejrzewano, że Lubomirski działał z wyraźniej inspiracji cesarskiej, co, jak wiemy, nie było prawdą, gdyż Wilczek zachowywał w stosunkach z magnatem daleko idącą ostrożność¹⁹.

¹⁷ J. Dygdała, op. cit., s. 47, 50.

¹⁸ W. Szczygielski, *Lubomirski Teodor h. Szreniawa (1683–1745)*, PSB, t. 18, Wrocław–Warszawa–Kraków 1973, s. 61–62; J. Dygdała, op. cit., s. 47; *Korespondencja Elżbiety z Lubomirskich Sieniauskiej, kasztelanowej krakowskiej*, t. 3: *Jaśnie Oświecona Mościa Księżno Dobrodziejko. Rodzina, przyjaciele, klienci (wybór)*, oprac. B. Popiołek, U. Kicińska, A. Słaby, Warszawa – Bellerive-sur-Allier 2016, s. 56.

¹⁹ J. Dygdała, op. cit., s. 50.

Relacja, niezwykle interesująca, opisuje dokładnie wpierw podróż Lubomirskiego do Proszowic wraz z towarzyszącą mu szlachtą, nocleg w Łaganowie, przybycie na miejsce sejmikowania, gdzie przed kościołem proszowickim powitali go Janusz Antoni Korybut Wiśniowiecki – wojewoda krakowski, członkowie Akademii Krakowskiej, którzy wygłosili panegiryk na cześć T.K. Lubomirskiego oraz przedstawiciele dwóch zakonów krakowskich: jezuitów i pijarów. W środę 18 marca 1733 r. rozpoczęły się właściwe obrady. Towarzyszyło im wiele nieporozumień związanych m.in. z osobą zagajającego zgromadzenie. Część szlachty chciała, aby uczynił to Lubomirski jako marszałek konfederacji krakowskiej, jednak wojewoda scedował ten zaszczyt na Antoniego Felicjana Szembeka, ówczesnego podkomorzego krakowskiego. Drugim momentem, w którym emocje dały o sobie znać, zresztą jak zawsze w takich wypadkach, była elekcja marszałka sejmikowego. Do walki o tę prestiżową funkcję stanęli Gabriel Sierakowski, starosta mszański i Józef Chwalibóg, burgrabia krakowski. Wskutek perswazji Lubomirskiego Chwalibóg wycofał swoją kandydaturę, a w to miejsce zgłoszono niejakiego Grzębskiego. Część szlachty, wśród której dominowała ta z powiatów „zawislkich” (czyli położonych „za Wisłą”, od strony północnej), nie chciała się na to zgodzić, odłączyła się od jednolitego dotąd koła i obrała marszałkiem Sierakowskiego. Lubomirski starał się przez resztę dnia (tj. środy) doprowadzić do kompromisu, a przede wszystkim uratować sejmik przed całkowitym rozdzieleniem. Zdecydowano się też na zalimitowanie obrad sejmiku aż do piątku, gdyż w czwartek przypadała uroczystość świętego Józefa Oblubieńca NMP, poza tym dzień ten poświęcił wojewoda na doprowadzenie do przekonania szlachty o konieczności ponownego złączenia sejmiku. Drogą do tego była uczta, która zgromadziła, wedle relacji, czołowych senatorów i przywódców szlacheckich, J.A. Wiśniowieckiego, Jerzego Ożarowskiego – podkomorzego koronnego, Piotra Konstantego Stadnickiego – kasztelana wojnickiego, Karola Franciszka i Jana Franciszka Wielopolskich, a także „wszystkich Ichmciów Panów urzędników i całą szlachtę”²⁰. W piątek 20 marca 1733 r. część „panów Braci” zgromadziła się w proszowickim kościele, gdzie przemówił do nich Lubomirski, nakłaniając do wyboru Sierakowskiego na marszałka sejmikowego, a nawet sugerując, aby został on nominowany jako marszałek konfederacji generalnej województwa krakowskiego. Szlachta się zgodziła, co w pewnym sensie dało wojewodzie krakowskiemu dobrą pozycję do rozmów z tymi, którzy doprowadzili do rozdzielenia sejmiku. Ostatecznie udało się ich przekonać, Sierakowski został marszałkiem

²⁰ AGAD, Zbiór Anny z Potockich Ksawerowej Branickiej, 1914, s. 2.

i zezwolono na odczytanie listów do sejmiku od prymasa T. Potockiego, biskupa krakowskiego Jana Aleksandra Lipskiego i „inszych senatorów”. Następnie bez większych problemów wybrano sędziów kapturowych z powiatów krakowskiego, proszowickiego, lelowskiego, sądeckiego, czchowskiego i bieckiego. Obrady piątkowe zakończyły się więc, z punktu widzenia procedury sejmikowej, pełnym sukcesem, a zjazd zalimitowano do soboty 21 marca 1733 r.

W sobotę przyszedł czas obioru posłów i uchwalenia instrukcji. Przy okazji szlachta poruszyła sprawę chorągwi piechoty łanowej wojewody lubelskiego Jana Tarły, domagając się jej powrotu pod zwierzchność wojewódzką. Lubomirski z kolei zasugerował, aby najpierw zaspokoić oczekiwania finansowe regimentu, a dopiero potem zdecydować o losach tej jednostki. Nad tym problemem dyskutowano bardzo długo i nie zdołano wybrać posłów ani ułożyć dla nich instrukcji, więc logicznym następstwem była kolejna limita zjazdu do poniedziałku 23 marca. Wówczas udało się wybrać komplet posłów na sejm konwokacyjny. Posłowie od razu zaprzysięgli jurament i laudum, po czym znaczna część szlachty zaczęła rozjeżdżać się do domów. We wtorek, w ostatni dzień sejmikowania, po wysłuchaniu mszy świętej spora część sejmikujących rozjechała się do domów. Ci, którzy pozostali, zgromadzili się w kościele. Głos zabrał Lubomirski, prosząc zebranych o podpisanie tekstu konfederacji krakowskiej, z tym zastrzeżeniem, iż w pierwszym swoim podpis winni złożyć senatorowie, a później szlachta. Sprzeciwił się temu starosta duninowski, a wsparł go Wiśniowiecki, twierdząc, iż skoro konfederacja jest dziełem szlachty, to ona w pierwszej kolejności ma prawo do podpisania tekstu. Niestety nie uchwalono instrukcji poselskiej, pozostawiając ten problem „do kontynuacji w rękach JP marszałka”. Następnie Sierakowski pożegnał zebranych, którzy „po pożegnaniu zaraz się rozeszli i po uczestwowanych na obiadach Braci, wszyscy się z Proszowic rozjechali”. Określono jedynie termin sądów kapturowych, które wyznaczono na pierwszy dzień po przewodniej niedzieli, czyli pierwszej niedzieli po Niedzieli Wielkanocnej, tj. 21 kwietnia 1733 r.

Zjazd proszowicki w marcu 1733 r. był zaledwie wstępem do bardzo długiego i burzliwego bezkrólewia po śmierci Augusta II. Mimo że na pierwszy rzut oka obrady przebiegły w miarę zgodnie, nie zapobiegło to konfliktom wewnętrznym w województwie krakowskim. Okazało się bowiem, co słusznie zauważył J. Dygdała, że popularność Teodora K. Lubomirskiego wśród krakowskiej szlachty jest znacznie mniejsza niż sądzono, ponadto nie wszyscy wsparli kandydaturę „Piasta”. Nie miało to zresztą, jak się okazało, żadnego znaczenia. Losy elekcji obsady tronu polskiego rozegrały się na polu walki, a interwencja rosyjska przesądziła o zwycięstwie kandydatury wettyńskiej.

Edycja źródła: Archiwum Główne Akt Dawnych, Zbiór Anny z Potockich Ksawerowej Branickiej, 1914

„Relacja o sejmiku proszowskim ^apodczas bezkrólestwa
w marcu 1733 r.^{a9}”, s. 1–4.

Książę Jmć Lubomirski wojewoda krakowski²¹ ruszył na sejmik *die* [dnia] 16 *martii* [marca]²² na noc do wsi bliskiej od Proszowic Łaganowa²³ *in assistentia situ* [w towarzystwie] Ichmciów szlachty *die* [dnia] 17 *currentis* [bieżącego miesiąca]²⁴, cokolwiek się Ichmciów na sejmik zgromadzonych w Proszowicach znajdować mogło wszyscy rano zjechali do Łaganowa, gdzie do obiadu, a potem i do nocy na różnych konferencyjach czas strawili, deklarując się jutrzejszy wjazd księcia Jmci na województwo krakowskie jako najliczniejszą kondekorować assistencyją, jakoż inkrastiną prawie *a diluculo* [od świtu] wielkimi partyjami zjeżdżali do pomienionej wsi Łaganowa aż do godziny z rana *circiter* [około] dziesiątej, o której książę Jmć wojewoda ruszył z miejsca wsiadłszy na dzielnego konia i wzięwszy *ante praecedentes et subsequentes medium locum* [idących przodem i tych, którzy postępowali za nimi w środku], których rachowano do półtora tysiąca oprócz karet senatorskich i innych Ichmciów Panów urzędników powoli *praecedebat* [szedł przed nimi] ku Proszowicom i zajechawszy przed kościół²⁵ zsiadł z konia, którego *in limine ecclesiae* [na progu kościoła] przyjmował i witał książę Jmć kasztelan krakowski²⁶, po nim oddawali panegyryki Akademia Krakowska, jezuiti²⁷ i piarowie²⁸

²¹ Teodor Konstanty Lubomirski (1683–1745) – wojewoda krakowski w latach 1732–1745.

²² 16 III 1733 r. – poniedziałek.

²³ Łaganów – wieś w woj. krakowskim położona w odległości ok. 2 km. na południowy zachód od Proszowic i ok. 27 km. na północny wschód od Krakowa.

²⁴ 17 III 1733 r. – wtorek.

²⁵ Chodzi o kościół pw. Wniebowzięcia Najświętszej Maryi Panny i św. Jana Chrzyciela, który był proszowickim kościołem parafialnym i tradycyjnym miejscem odbywania sejmików ziemskich województwa krakowskiego.

²⁶ Janusz Antoni Korybut Wiśniowiecki (1678–1741) – kasztelan krakowski w latach 1726–1741.

²⁷ Chodzi o jezuitów krakowskich, sprowadzonych w 1579 r., których siedziba od końca XVI w. mieściła się w kościele pw. św. Barbary wraz z klasztorem, który powstał z sąsiadujących ze świątynią trzech kamienic mieszczańskich, przebudowanych w 1615 r. na dom zakonny.

²⁸ Chodzi o pijarów krakowskich, których do miasta sprowadził Jan Kazimierz Waza w 1654 r. Ich siedziba znajdowała się początkowo na Kazimierzu, a w latach 1673–1674 przenieśli się do kamienicy między Bramą Floriańską a ul. Sławkowską. W latach 1718–1728 włoski architekt Francesco Placidi zaprojektował z fundacji Stanisława Lubomirskiego, wojewody krakowskiego późnobarokowy kościół pw. Przemienienia Pańskiego.

salutando [pozdrawiając] wojewodę *disertissimis oratoribus, tandem* [najbardziej wymownymi oracjami, w końcu] po wysłuchaniu mszy świętej zasiedli wszyscy Ichmość swoje stalla do sejmikowania, gdzie na zagajeniu sejmiku niemało czasu zabrały z obudwóch stron koncertacje: jedni upraszając książęcia Jmci wojewody krakowskiego, aby *vigore* [w sprawie] konfederacji zagajał²⁹, drudzy utrzymowali zagajenie *in personam* [w osobie] Jegomości Pana podkomorzego³⁰. Ale książę Jmć wojewoda *obviando detrimento pretiosi temporis* [dla zapobieżenia stracie cennego czasu] wziął głos *cum explicatione* [z objaśnieniem] konfederacji krakowskiej, że jako *presse* [dobitnie] przy powadze prymacyjalnej *fide, lege et libertate* [wiarą, prawem i wolnością] jest ułożona, tak żadnym w Rzeczypospolitej, czyli to senatorskiej, czyli urzędników dygnitarstwom *praeiudicare* [przesądzać] nie powinna oraz eksplikował urząd podkomorski krakowski, do którego *presse concernit* [wyraźnie przynależy] zagajenie sejmiku i upraszał wszystkich Ichmciów Braci siebie utrzymujących, aby *intuitu publici boni* [biorąc pod uwagę dobro publiczne] i z obopólnej do dalszych progressów zgody nie tamowali dłużej Jmci Panu podkomorzemu zagajenia. Więc wszyscy {z} Ichmciów tak *senatorii* [senatorskiego] jako i *aequestris ordinis* [stanu rycerskiego] podziękowawszy książęciu wojewodzie *pro hac in praeliminaribus facillitate* [za taką zręczność w preliminarzach] upraszali Jmci Pana podkomorzego o zagajenie, po którym zakończonym witał książę Jmość wojewoda w głosie swoim całe prześwietne województwo krakowskie, któremu odpowiedział *nomine* [w imieniu] województwa książę Jegomość kasztelan krakowski *ac tandem* [i w końcu] przystępowali do elekcji marszałka, w której propozycji *magno animorum aestu* [z wielkim porywem ducha] [s. 2] umawiali się Ichmość konfederaci, że nie chcą obierać inszego marszałka, ale pod wodzem województwa zaczynać sejmik i dalsze kontynuować obrady. Wziął znowu na to

²⁹ Chodzi o konfederację kapturową województwa krakowskiego, która została zawiązana 23 II 1733 r. w krakowskim kościele franciszkanów. Na jej czele jako marszałek stanął cześnik rawski Stefan Wielogłowski, a na asesorów zostali wybrani podczaszy krakowski Jerzy Jordan i wojski sędzicki Antoni Marcinkowski.

³⁰ Antoni Felicjan Szembek (1671–1738) – podkomorzy krakowski w latach 1720–1738. W wypadku A.F. Szembeka w literaturze istnieje zasadnicza rozbieżność dat jego życia i sprawowania urzędu podkomorzego krakowskiego. Według spisu urzędników województwa krakowskiego Szembek zmarł w 1748 r. Autorzy spisu powołali się na rękopis nr 38 w Archiwum Norbertanek na Zwierzyńcu, zob. *Urzędnicy dawnej Rzeczypospolitej XII–XVIII wieku: spisy*, red. A. Gąsiorowski, t. 4: *Małopolska (województwa krakowskie, sandomierskie i lubelskie)*, z. 2: *Urzędnicy województwa krakowskiego XVI–XVIII wieku. Spisy*, red. A. Gąsiorowski, oprac. S. Cynarski, A. Falniowska-Gradowska, Kórnik 1990, s. 82. Z kolei według Mariusza Lubczyńskiego A.F. Szembek zmarł 10 lat wcześniej, zob. M. Lubczyński, *Szembek Antoni Felicjan h. własnego (1671–1738)*, PSB, t. 48, Warszawa–Kraków 2012–2013, s. 37–39.

głos książę Jegomość wojewoda krakowski z ekspresyją, że ta konfederacja idzie tu na sejmik nie tym pretekstem, aby miała sobie *usurpare quid contrarium* [uzurpować coś przeciwnego] zwyczajom sejmikowym, ale żeby po obraniu *legitimae auctoritatis* [mającego zgodnie z prawem autorytet] marszałka wszystkich pociągnęła do zgody, jedności i miłości braterskiej, więc i w tym upraszał Ichmciów Braci, aby przystępowali do elekcji pomienionego J Pana marszałka. Podawani tedy dwóch kandydatów, jednego Jmci Pana Chwaliboga, burgrabiego krakowskiego³¹, drugiego Jmci Pana Sierakowskiego, starostę mszańskiego³² i kiedy zachodziły z obudwóch stron kontrydycyje, upraszał książę Jmć wojewoda, aby Jmość Pan Chwalibóg ustąpił pretensyi na marszałkostwo, ale zaraz za ustąpieniem podali inszego Ichmość podgórskich powiatów Jmci Pana Grzębskiego³³, aże się i na tego zawislkie powiaty zgodzić nie mogły nie wiedzieć za czym fomentem i powodem w tych kontrydycyjach ruszyły się *cum summo strepitu* [z wielkim hałasem] i okrzykiem z miejsc swoich pomienione zawislkie powiaty, nie reflektując się, że *vim patitur liberum veto* [zasada wolnego głosu doznaje gwałtu] i poszły na kościół *in divisionem* [podzieleni] bez senatorów, gdzie uczyniwszy sobie koło obrali za marszałka Jmci Pana Sierakowskiego, starostę mszańskiego, do których książę Jmość kasztelan krakowski raz i drugi przystępował z perswazyjami, aby się wrócili i wraz z całym województwem sejmikowali, a na ostatek ponieważ już *inclinabat* [nadchodził] wieczór zalimitowali aż do piątku³⁴ sessyją dla święta czwartkowego³⁵ *et per consequens* [i w konsekwencji] i druga strona za uproszeniem książęcia Jmci wojewody takoważ uczyniła limitę. Nazajutrz we czwartek częstował książę Jmość wojewoda krakowski *lautissime* [najwspanialej] cały sejmik, mając u siebie na obiedzie książęcia Jmci kasztelana krakowskiego i z innymi tu będącymi senatorami, Jmci Pana oboźnego koronnego³⁶, Ichmciów Panów Wielopolskich³⁷ wszystkich Ichmciów Panów urzędników i całą szlachtę, którzy rozszedłszy się ku wieczorowi brali przed się *salubres cogitationes ad coniungendas partes* [korzystne

³¹ Józef Chwalibóg – burgrabia krakowski w latach 1732–1746.

³² Gabriel Sierakowski (ok. 1700–1758) – starosta mszański w latach 1725–1758.

³³ NN.

³⁴ 20 III 1733 r.

³⁵ W dzień 19 marca w Kościele katolickim przypada uroczystość św. Józefa Oblubieńca Najświętszej Maryi Panny.

³⁶ Jerzy Marcin Ożarowski (ok. 1690–1741) – oboźny koronny w latach 1729–1741.

³⁷ Być może chodzi o Karola Franciszka Salezego Wielopolskiego (1699–1773) na Żywcu i Pieskowej Skale, Gonzagę Myszkowskiego oraz Jana Franciszka Marka Wielopolskiego (1701–1774), późniejszego cześnika koronnego w latach 1742–1750 i wojewodę sandomierskiego w latach 1750–1774.

rozważania w celu połączenia stron] rozdzielonego województwa, jakoż nazajutrz z rana książę Jmość wojewoda krakowski rezolwował *efficacissima media* [najskuteczniejsze środki] i przed sessyją komunikował ich książęciu Jmci kasztellanowi krakowskiemu i wojnickiemu³⁸, którzy wzajemnie *cooperando* [współpracując] z innemi Ichmciami *ad unionem* [do jedności] swoje także książęciu wojewodzie i swoich konkredytowali sentymentów, które *ad invicem* [wzajemnie] ułożywszy, udali się do kościoła na sessyją i zasiadłszy tak jako i onegdaj rozdzielone *ab utrinq<ue>* [z obu stron] miejsca, wziął głos książę Jmość kasztelan krakowski, a po nim książę Jmość wojewoda krakowski ekspektorując się jako z początku, tak *in medio cursu* [w środkowej części] obrad tutecznych wszelką pokazuje *facillitatem* [zręczność] dla [s. 3] zatrzymania jedności oraz z wielkimi preswazyjami upraszał wszystkie Ichmciów powiatów podgórskich, aby *intra sinum* [w głębi serca] afektów swoich przyjęli ogłoszonego w rozdzielonej partyji marszałka Jmci Pana Sierakowskiego jako *magnarum qualitatum* [wielkiej wartości] i rzetelności każdemu wiadomej człowieka i dla ukontentowania a oraz ułatwienia zachodzących kontradycyji i dywizyji nie tylko marszałkiem sejmiku, ale też marszałkiem oraz i konfederacyji nominował go, na co wszyscy Ichmość tamtej stronie przeciwni za powodem książęcia wojewody jednostajnym zgodzili się *placet* [wyrazem aprobaty]. *Salvo* [Z zachowaniem] jednak *ductoratu per legem* [przywództwa prawem] opisanego książęcia Jmci wojewody krakowskiego na elekcyją całego województwa *et robore* [i na mocy] konfederacyji krakowskiej *manente* [trwającej], aby jako Księstwa Zatorskie i Oświęcimskie *inhaerendo* [naśladując] jej swoje uformowały konfederacyją, tak i terażniejsza całego województwa w Proszowicach opisana była.

Z tą tedy relacyją książę Jmć kasztelan krakowski udał się do rozdzielonych powiatów Ichmościów Braci, którzy jej wysłuchawszy pochwalili i zaraz zostawiwszy *tristem* [smutne] scyssyji *locum cum faustis acclamationibus* [miejsce z pomyślnymi okrzykami] powrócili się na swoje pierwsze miejsca i przywitawszy się *per datas mutuo dextras* [podając sobie wzajem prawice] zaczęli w Imię Boże od czytania uniwersału na sejmiki książęcia Jmci prymasa³⁹, po którego skończeniu ogłosił Jmość Pan marszałek różne do czytania listy, a najpierwszy książęcia Jmci prymasa, którego czytaniu siła Ichmciów Braci kontradukujących było, na których uspokojenie wziął głos Jmość książę wojewoda krakowski, uczyniwszy dystynkcyją wolnego głosu i wolności *in hoc sensu* [w tym sensie], że pierwsza jest wolność *cum libero voto* [z wolnym głosem] zatamowania, co się komu nie podoba, druga pochodzi z jakiej

³⁸ Piotr Konstanty Stadnicki (ok. 1670–1745) – kasztelan wojnicki w latach 1728–1745.

³⁹ Teodor Andrzej Potocki (1664–1738) – prymas Królestwa w latach 1723–1738.

urazy, aże podczas terazniejszego *interregnum* [bezkrólewia] mamy najpierwszego wolności naszej dyrektora książe Jmci prymasa i może być co w liście Jego do obrad naszych potrzebnego, zaczym nic potrzebniejszego aby był czytany, jeżeli by zaś jaka *intercederet* [zdarzyła się] uraza, te jakośmy tu sobie *ob amorem in hoc statu Patriae* [przez wzgląd na miłość w tym stanie Ojczyzny] wzajemnie darowali, tak osobiwie *ad supremum legum custodem fovere* [przy najwyższym strażniku praw przebywać] i jej nie należy, więc na takowe książe wojewody perswazyje zgodnie wszyscy *contradictores* [przeciwnicy] zezwolili na czytanie listu prymasowskiego *per consequens* [przez to] i innych znajdujących się. Po skończeniu przeczytanych listów tak książe Jmci prymasa jako też i książe Jmci biskupa krakowskiego⁴⁰ i innych Ichmciów Panów senatorów nastąpiła elekcja sędziów kapturowych, których tegoż dnia rozdzieliwszy się na powiaty, obrali jako to z powiatu krakowskiego stanęli i JW Jmść Pan koniuszy koronny⁴¹ i Jmość Pan Dębiński, szchembelen⁴², z cyrzyckiego JM Pan Trzebiński⁴³ i J Pan Skrzetuski⁴⁴ podwojewodzy proszowski. Z proszowskiego J Pan Michałowski podstoli krakowski⁴⁵, J Pan Chwalibóg regent krakowski⁴⁶. Z lełowskiego J Pan Tęgoborski sędzia oświęcimski⁴⁷ i J Pan Bronicki⁴⁸. Z sądeckiego J Pan Jordan sędzia sądecki⁴⁹ i J Pan Stadnicki wojski sądecki⁵⁰. Z chiowskiego J Pan Wielołowski cześnik rawski⁵¹ i J Pan Lipski podczaszy czerski⁵². Z bickiego [s. 4] JM Pan Łętowski sędzia bicki⁵³ i J Pan Chwalibóg burgrabia krakowski *etc.*

⁴⁰ Jan Aleksander Lipski (1690–1746) – biskup krakowski w latach 1732–1746.

⁴¹ Karol Wielopolski (ok. 1700–1773) – koniuszy koronny w latach 1731–1754.

⁴² Franciszek Dembiński (1690–1756) – szambelan królewski. Sprawował godność cześnika zatorsko-oświęcimskiego w latach 1727–1734 i podwojewodzkiego krakowskiego.

⁴³ Być może chodzi o Franciszka Trzebińskiego (zm. 1747) burgrabiego krakowskiego w latach 1729–1744.

⁴⁴ Trudno dokładnie określić, o jaką osobę chodzi. Stanisław Skrzetuski był podwojewodzim krakowskim, ale według Alicji Falniowskiej-Gradowskiej jego nominacja miała miejsce dopiero w 1739 r., zob. eadem, *Podwojewodowie województwa krakowskiego w XVI do XVIII wieku*, „Rocznik Naukowo-Dydaktyczny” 1993, 158, „Prace Historyczne” 16, s. 193.

⁴⁵ Józef Antoni Michałowski (ok. 1668–ok. 1743) – podstoli krakowski w latach 1720–1735.

⁴⁶ Prawdopodobnie chodzi o Józefa Chwaliboga, syna Stanisława Waleriana. Żaden inny z Chwalibogów nie pełnił w tym czasie tego urzędu, zob. *Urządnicy województwa krakowskiego*, s. 216.

⁴⁷ Stefan Tęgoborski (ur. ok. 1690) – sędzia grodzki oświęcimski.

⁴⁸ NN.

⁴⁹ NN.

⁵⁰ Michał Stadnicki (ok. 1690–1748) – wojski sądecki w latach 1717–1748.

⁵¹ Stefan Wielogłowski (zm. 1736) – cześnik rawski w latach 1713–1736.

⁵² NN.

⁵³ Stanisław Łętowski (zm. 1776) – sędzia grodzki bicki w latach 1733–1735.

Po której elekcji zalimitowany sejmik *ad crastinum* [do jutra], to jest na sobotę⁵⁴. W który dzień zasiadłszy po zagajeniu J Pana marszałka brali głosy Ichmciowie Panowie senatorowie, urzędnicy i inni Ichmość szlachta Bracia, gdzie różne zachodziły materyje i do elekcyej posłów na sejm *convocationis per vota* [konwokacyjny przez głosy] przystępowano, które jeszcze tam *numerosam* [liczną] Ichmciów *frequentiam* [obecność] nie obeszły, tymczasem układali różne projekta do instrukcyji, między którymi podany jest o łanową piechotę, aby się koniecznie do województwa wróciła, ale książę Jmość wojewoda krakowski wzięwszy głos remonstrował całemu województwu *zachość et merita* [i zasługi] w Ojczyźnie JW J Pana wojewody lubelskiego⁵⁵ do ułatwienia interessu tego podał sposób, aby najprzód Rzeczpospolita obmyśliła płacą temu regimentowi, który jest z tych łanów złożony, a na ten czas znowu te łany wrócą się do województwa, na który punkt wszyscy Ichmość zezwolili. *Tandem* [W końcu] za następującym wieczorym zalimitowana do poniedziałku⁵⁶ sesyja.

^b*Die* [Dnia] 22 *currentis* [bieżącego miesiąca] to jest w poniedziałek⁵⁷ po wysłuchanych mszach świętych zasiedli Ichmć, gdzie po zagajeniu JP marszałka sejmiku brali głosy Ichmć PP. senatorowie, podając jako onegdaj posłów na sejm. Więc Ichmć. wszyscy *consequenter* [kolejno] jeden po drugim wotowali, jako to najpierwszego JP Dobińskiego burgrabiego krakowskiego⁵⁸, Ichmciów PP starostów duninowskiego⁵⁹, stopnickiego⁶⁰, cchowskiego⁶¹, krzeczowskiego⁶², żarnowieckiego⁶³, JP Podowskiego⁶⁴, JP Szczytowskiego burgrabiego krak[<]owskiego[>]⁶⁵,

⁵⁴ 21 III 1733 r.

⁵⁵ Jan Tarło (1684–1750) – wojewoda lubelski w latach 1719–1736.

⁵⁶ 23 III 1733 r.

⁵⁷ Błąd autora relacji. W 1733 r. dzień 22 marca przypadał w niedzielę, a 23 marca w poniedziałek.

⁵⁸ Zygmunt Dobiński (zm. 1759) – burgrabia krakowski w latach 1728–1754.

⁵⁹ Stefan Morsztyn (zm. po 1738) – starosta duninowski w latach 1701–1738.

⁶⁰ Wawrzyniec Lanckoroński (zm. 1751) – starosta stopnicki w latach 1726–1751.

⁶¹ Franciszek Dembiński (ok. 1710–ok. 1735) – starosta czchowski w latach 1728–1737.

⁶² Jan Antoni Łochocki (ok. 1690–1752) – starosta krzeczowski w latach 1718–1752.

⁶³ Do 1732 r. dożywocie na starostwie żarnowieckim trzymał Franciszek Wielopolski (ok. 1665–1732) – wojewoda krakowski w latach 1728–1732 wraz z żoną Anną z Lubomirskich. Według Krzysztofa Chłapowskiego po śmierci F. Wielopolskiego w 1738 r. Anna wystawiła konsens na to starostwo na rzecz syna Hieronima Wielopolskiego (1712–1779), cześnika koronnego w latach 1750–1754 i koniuszego koronnego w latach 1754–1774, zob. K. Chłapowski, *Starostowie niegrodowi w Koronie 1565–1795. (Materiały źródłowe)*, Warszawa–Bellerive-sur-Allier 2017, s. 101.

⁶⁴ Franciszek Wawrzyniec Podoski (zm. ok. 1758) – burgrabia krakowski w latach 1722–1748.

⁶⁵ Adam Szczytowski (ok. 1710–ok. 1742) – burgrabia krakowski w latach 1728–1742.

JP Trzebińskiego, PP Jordanów dwóch⁶⁶, które wotowanie i kreskowanie zabawiło aż prawie do samego wieczora, bo też *intra haec vota* [w tych głosach] zachodziły i inne materyje z projektami do instrukcji, *tandem* [wreszcie] po skończeniu wotów, kiedy przyszło *ad computum calculorum* [do liczenia głosów], ci Ichmć Panowie posłowie *superarunt* [przewyższyli] innych kreski utrzymali się posłami jako to najpierwej JMP Dobiński burgrabia krak<owski>, Ichmciów PP starostów czterech, duninowski, stopnicki, chowski, żarnowiecki i ostatni JP Trzebiński, byłby pewnie który stanął z Ichmciów Panów Jordanów podczaszyca krak<owskiego>⁶⁷, a drugiego chorążego⁶⁸, ale że jeden drugiemu nie chciał ustąpić, obadawa lubo już niemało kresek mieli, od nich odpadli. Zaraz tedy Ichmć Panowie posłowie musieli przysiąc na podaną sobie *iuramen<ti> rotham* [rotę przysięgi]. A na ostatek po przeczytaniu konfederacji i laudum solwowali sessją do jutra.

Już tedy w ostatni dzień wtorkowy⁶⁹ po wysłuchaniu mszy ś<więtej> zasiedli Ichmcie dużo przerzedzeni, bo ich się niemało rozjechało, po zagajeniu sejmiku przez JP marszałka wziął głos książe Jmć kasztellan krak<owski> w materyji podpisów konfederacji i dowodzeniem z konstytucji, że według dawnych interregnów najpierwej się senatorowie podpisowali na konfederacjach, na co *opposuit sensum pro equestri ordine* [nie zgodził się w imieniu stanu szlacheckiego] JMP sta<rost>a duninowski *per posteriorem confoederationem* [przez następną konfederację] podczas interregnum Króla Jana⁷⁰, że się najpierwej na niej marszałek konfederacji i szlachta podpisowali, niżeli senatorowie. Długo tedy trwała ta *lucta* [sprzeczka], aż wziął głos ks<iąż>ę w<oje>w<o>da krak<owski> jako wszystkie inne przez cały sejmik szczęśliwie uspokajał materyje, tak i tę uspokoił, zezwoliwszy że konfederacja jest *actu equestris ordinis* [uczyniona przez stan rycerski], toć i marszałek ich i Ichmć szlachta *primum ad subscribendum* [pierwsze do podpisania] powinni *occupare locum* [zająć miejsce] i na tym się skończyło. Więc wszyscy Ichmć podpisowali się z swoim marszałkiem, a na ostatek Ichmć

⁶⁶ Michał Stefan Jordan (zm. 1739) – łowczy koronny w latach 1704–1710 i wojewoda braclawski w latach 1710–1739.

⁶⁷ Żaden z Jordanów nie był wówczas podczaszym krakowskim. Urząd podczaszego pełnił w tym czasie Arnolf Dembiński (ok. 1704–1758) – podczaszy krakowski w latach 1730–1758. Miał on trzech synów: Jerzego – późniejszego starostę zbigniewieckiego, Józefa – późniejszego kanonika inflanckiego i Franciszka. Niestety dokładne daty ich życia nie są znane.

⁶⁸ Żaden z Jordanów nie był wówczas chorążym krakowskim. Urząd ten dzierżył Stanisław Łętowski (zm. 1735) – chorąży krakowski w latach 1722–1735.

⁶⁹ 24 III 1733 r.

⁷⁰ Chodzi o bezkrólewie po śmierci Jana III Sobieskiego, które trwało od 1696 do 1697 r., choć formalnie pacyfikacja Rzeczypospolitej nastąpiła podczas sejmiku w 1699 r.

PP. senatorowie. Mieli czekać instrukcji, ale że *propter infinitam farraginem* [ze względu na wielką różnorodność treści] projektu nie mogła być ułożona, zawiwszy do kontynuacji w rękach JP marszał<ka> prosili wszyscy o pożegnanie sejmiku, po którym pożegnaniu zaraz się rozeszli i po uczestwowanych na obiadach Braci, wszyscy się z Proszowic rozjechali. Sądom kapturowym determinowany czas nazajutrz po „przewodniej niedzieli”⁷¹, gdzie Ichmć PP sędziowie wykonać mają przysięgę przez księciem Jmcią w<ojewo>dą krakowskim^c.

^{a-a} – dopisane ołówkiem; ^{b-b} – inna ręka; ^{c-c} – dopisane po lewej stronie.

Bibliografia

Źródła rękopiśmienne

AGAD, Zbiór Anny z Potockich Ksawerowej Branickiej, 1914.

Źródła drukowane

ASWK, t. 1, 1572–1620, wyd. S. Kutrzeba, Kraków 1932.

ASWK, t. 2, 1621–1660, wyd. A. Przyboś, Kraków 1953–1955.

ASWK, t. 3, 1661–1673, wyd. A. Przyboś, Wrocław 1959.

ASWK, t. 4, 1674–1680, wyd. A. Przyboś, Wrocław 1963.

ASWK, t. 5, 1681–1696, wyd. A. Przyboś, Wrocław 1984.

Korespondencja Elżbiety z Lubomirskich Sieniauskiej, kasztelanowej krakowskiej, t. 3: *Jaśnie Oświecona Mościa Książno Dobrodziejko. Rodzina, przyjaciele, klienci (wybór)*, oprac. B. Popiolek, U. Kicińska, A. Słaby, Warszawa–Bellerive-sur-Allier 2016.

Opracowania

Chłapowski K., *Starostowie niegrodowi w Koronie 1565–1795. (Materiały źródłowe)*, Warszawa–Bellerive-sur-Allier 2017.

Dydała J., *Konfederacja krakowska Teodora Lubomirskiego z początków bezkrólewia 1733 roku a polityka Austrii wobec Rzeczypospolitej*, w: *Trudne stulecia. Studia z dziejów XVII i XVIII wieku ofiarowane Profesorowi Jerzemu Michalskiemu w siedemdziesiątą rocznicę urodzin*, red. Ł. Kądziela, W. Kriegerseisen, Z. Zielińska, Warszawa 1994, s. 46–54.

Falniowska-Gradowska A., *Podwojewództwie województwa krakowskiego w XVI do XVIII wieku*, „Rocznik Naukowo–Dydaktyczny” 1993, 158, „Prace Historyczne” 16, s. 143–202.

⁷¹ Niedziela przewodnia (biała niedziela) – pierwsza niedziela po Niedzieli Wielkanocnej. W 1733 r. Wielkanoc wypadła 13 kwietnia, więc pierwszy dzień po przewodniej niedzieli przypadł na 21 IV 1733 r.

- Glabisz G., *Konfederacja partykularna województwa poznańskiego i kaliskiego przy majestacie Stanisława Leszczyńskiego w latach 1733–1735*, Klio 37(2), 2016, s. 61–85.
- Glabisz G., *Województwa poznańskie i kaliskie w bezkrólestwie 1733 r.*, w: *W podróży przez wiek osiemnasty. Studia i szkice z epoki nowożytnej*, red. A. Perlakowski, M. Wyszomirska, M. Zwierzkowski, Kraków 2015, s. 51–71.
- Jusupović M., *Instrukcje kowieńskie z lat 1733–1795 jako głos szlachty w sprawach powiatowych*, Klio 50(3), 2019, s. 35–58.
- Kościański T., *Marszałkowie sejmiku województw poznańskiego i kaliskiego w latach 1733–1763. Próba charakterystyki*, WSiN 12(17), 2017, s. 41–69.
- Kriegseisen W., *Samorząd szlachecki w Małopolsce w latach 1669–1717*, Warszawa 1989.
- Kurek J., *U schyłku panowania Augusta II Sasa*, Katowice 2003.
- Lisek A., *Aktywność obozu stanisławowskiego w województwie sandomierskim w latach 1733–1736*, w: *Od Lwówka Śląskiego do Lwowa. Studia i materiały z dziejów południowej Polski*, red. Z. Budzyński, Rzeszów 2012, s. 276–297.
- Lisek A., *Działalność polityczna wojewody podlaskiego Michała Józefa Sapięhy i innych przedstawicieli tego Domu w okresie powtórnej elekcji Stanisława Leszczyńskiego w 1733 roku*, w: *Sapięhowie Kodnia i Krasiczyna*, red. K. Stępnik, Lublin 2007, s. 413–428.
- Lisek A., *Kilka uwag o postawie stronników Stanisława Leszczyńskiego w województwie lubelskim na sejmach i sejmikach okresu bezkrólestwa i wojny o tron polski 1733–1734*, WSiN 16(21), 2021, s. 106–123.
- Lisek A., *Mazowieckie sejmiki lipcowe w 1733 roku wobec kandydatury Piasta na tron polski*, WSiN, 15(20), 2020, s. 61–77.
- Lisek A., *Obóz stanisławowski na Litwie w okresie wojny o tron polski do zawiązania konfederacji generalnej wileńskiej (1733–1734)*, SH 50, 2007, 2, s. 127–141.
- Lisek A., *Obóz stanisławowski w województwie ruskim w okresie bezkrólestwa 1733 i w pierwszych miesiącach wojny o tron polski*, RP Historia 36, 2000, 4, s. 3–15.
- Lisek A., *Obóz stanisławowski w województwie ruskim w okresie bezkrólestwa i wojny o tron polski w latach 1733–1736*, Kraków 2014.
- Lisek A., *Postawa Radziwiłłów w okresie przedostatniego bezkrólestwa i w pierwszych latach wojny domowej (1733–1734)*, w: *Radziwiłłowie. Obrazy literackie, biografie, świadectwa historyczne*, red. K. Stępnik, Lublin 2003, s. 357–370.
- Lisek A., *Postawy polityczne szlachty bełskiej w okresie 1733–1736*, w: *Urzędy państwowe, organy, samorządowe i kościelne oraz ich kancelarie na polsko-ruskim pograniczu kulturowym i etnicznym w okresie od XV do XIX wieku. Materiały polsko-ukraińskiej konferencji naukowej w Okunince koło Włodawy 10–12 września 2007 roku*, red. H. Gmiterek, J. Łosowski, Kraków 2010, s. 171–195.
- Lisek A., *Postulaty polityczne szlachty województwa mazowieckiego na sejmikach poselskich przed konwokacją 1733 roku*, WSiN 14, 2019, s. 143–161.
- Lisek A., *Rola Kamieńca Podolskiego dla obozu stanisławowskiego w województwie podolskim w latach 1733–1736*, RP Historia 41, 2005, 4, s. 3–31.
- Lisek A., *Stanowisko szlachty województwa wołyńskiego wobec wydarzeń w Rzeczypospolitej w latach 1733–1736*, RP Historia 45, 2009, 4, s. 3–27.
- Lisek A., *Uwagi w sprawie orientacji politycznej szlachty ziemi chełmskiej w latach (1733–1736)*, RP Historia 39, 2003, 4, s. 65–75.
- Lisek A., *W obronie świętej wiary katolickiej, wolności i praw Rzeczypospolitej. Obóz stanisławowski w województwie podlaskim w okresie wojny o tron polski (1733–1736)*, w: *Między obo-*

- wiązkami, przywilejami a prawem Rzeczypospolitej XVI–XVIII wieku. *Spółeczeństwo w obro- nie państwa polsko-litewskiego*, red. A. Kalinowska, A. Perłakowski, D. Rolnik, F. Wolański, Warszawa 2018, s. 415–446, „Zamek Królewski w Warszawie-Muzeum. Studia i Materiały VII”.
- Lisek A., *Wokół postawy szlachty województwa ruskiego na sejmikach przedsejmowych, relacyj- nych i sejmach okresu bezkrólewia oraz w okresie wojny domowej w latach 1733–1736*, w: *Nad społeczeństwem staropolskim*, t. 1: *Kultura – instytucje – gospodarka w XVI–XVIII stuleciu*, red. K. Łopatecki, W. Walczak, Białystok 2007, s. 107–122.
- Lityński A., *Małopolskie sądy skarbowe do roku 1717*, CPH 34, 1972, s. 107–124.
- Lityński A., *Szlachecki samorząd gospodarczy w Małopolsce 1606–1717*, Katowice 1974, „Prace Naukowe Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach, Nr 53”.
- Lubczyński M., *Szembek Antoni Felicjan h. własnego (1671–1738)*, PSB, t. 48, Warszawa–Kra- ków 2012–2013, s. 37–39.
- Łopatecki K., *Edycje źródłowe akt sejmikowych. Przeszłość – terażniejszość – przyszłość*, MHI 14, 2015, 2, s. 9–43.
- Perłakowski A., *Sejmik województwa krakowskiego wobec problemów eksploatacji i handlu solą w czasach Augusta II (1697–1733)*, w: *Po Unii – sejmiki szlacheckie w Rzeczypospolitej XVI– XVIII wieku*, red. H. Lulewicz, M. Wagner, Siedlce 2013, s. 263–276.
- Przyboś K., *Sejmik województwa krakowskiego w czasach saskich (1697–1763)*, Kraków 1981, „Uniwersytet Jagielloński. Rozprawy Habilitacyjne Nr 56”.
- Szczygielski W., *Lubomirski Teodor h. Szreniawa (1683–1745)*, PSB, t. 18, Wrocław–Warsza- wa–Kraków 1973, s. 60–63.
- Urzędnicy dawnej Rzeczypospolitej XII–XVIII wieku: spisy*, red. A. Gąsiorowski, t. 4: *Mało- polska (województwa krakowskie, sandomierskie i lubelskie)*, z. 2: *Urzędnicy województwa krakowskiego XVI–XVIII wieku. Spisy*, red. A. Gąsiorowski, oprac. S. Cynarski, A. Falniow- ska-Gradowska, Kórnik 1990, s. 82.
- Wierzbicki L.A., *Edycje akt sejmikowych ziem i województw prowincji małopolskiej*, MHI 21, 2022, 1, s. 365–377.
- Wierzbicki P., *Szlachta województwa krakowskiego w dobie wojny północnej (1700–1721)*, t. 1–2, aneks, cz. I–II, praca doktorska napisana na Wydziale Humanistycznym Akademii Pedago- gicznej im. KEN w Krakowie pod kierunkiem prof. dr. hab. F. Leśniaka, Kraków 2006.
- Zielińska T., *Archiwalia dwóch rodów Branickich – herbu Gryf i herbu Korczak*, „Miscellanea Historico-Archivistica” 9, 1998, s. 33–45.

Abstract

The Proszowice assembly in March 1733. A contribution to the history of the interregnum after the death of August II Wettin in the Cracow province

Keywords: Proszowice Sejmik, 1733 interregnum, relation

The source used and edited in the text is, as the title itself indicates, an account of the pre-convocation sejmik of the Cracow province held in Proszowice on 18–24 March, 1733, after the death of August II Wettin. The convention brought together the political elite of the province, including Teodor Konstanty Lubomirski, governor of Krakow, and Janusz Antoni Korybut Wiśniowiecki, castellan of Krakow, and took place in a tense political situation. Nearly a month earlier, the nobility of the Cracow province had formed partisan confederations, including in Sącz and Cracow, which were intended to guarantee security at the local level, but in reality were to become a tool in the hands of Lubomirski, who made no secret of his ambitions to join the fight to win the crown. He even tried to convince imperial diplomacy, represented in the Commonwealth by Heinrich von Wilczek, of his goals.

The Proszowice Sejmik proceeded without major disruptions, despite the real threat of a split session, which occurred during the election of a marshal. Lubomirski, however, managed to reach a compromise and bring the session to a positive conclusion, although the sejmik instructions were not passed. However, deputies and a set of deputies to the star chamberss were elected.

“Relacyja...” in addition to describing the course of the noble assembly, is also an excellent source bringing closer the so-called sejmik kitchen, showing critical moments when disputes occurred, and ways to prevent them, hooding the nobility and the functioning of this institution from the less official side.

Translated by Stefan Kubiak